

סוגיה מס. 30: חולין יד ע"א – טו ע"א 'השוחט בשבת'

משנה חולין פ"א סמ"א

השוחט בשבת וביום הכיפורים אפ על פי שהוא מתחייב בנפשו שחיטתו כשירה

בבלי (וטיקן 122)

- 1 השוחט בשבת וביום הכיפורים א"ע"פ שנתחייב בנפשו שחיטתו כשירה
 - 2 **אמ' רב הונא דרש חייא בריה דרב משמיה דרב** אסור באכילה ליומא
 - 3 ונסבין **חברייא** לומי ר' יהוד' היא
 - 4 **היא ר' יהוד'**
 - 5 **אמ' רבה ר' יהודה דהכנא היא**
 - 6 דתנן מחתכין את הדילועין לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלב'
 - 7 **ר' יהוד' או'** אם לא היתה נבילה מערב שבת אסורה לפי שאינה מן המוכן
 - 8 אלמא כיון דלא איתכן מאיתמל אסירה
 - 9 הכא נמי כיון דלא איתכן מאתמול אסירא
 - 10 אמ' ליה **אביי** מי דמי
 - 11 התם מעיקרא >מוכן לאדם והשתא מוכן לכלב'
 - 12 הכא מעיקר' מוכן < מוכן לאדם השת' מוכן לא {דם}
 - 13 מי סברת בהמה בחייה לאכילה עומדת בהמה בחייה לגדל עומי
 - 14 אי הכי בהמה **לר' יהוד'** ביום טוב היכי שחטינן מוקצה הוא
 - 15 א"ל עומדת לאכילה עומדי לגידול
 - 16 נשחט' הובררה דלאכילי עומדת לא נשחט' הובררה דלגדל עומדת
 - 17 והא לית ליה **לר' יהוד'** ברירה...
-
- 33 **אלא אמ' רב יוסף ר' יהוד' דכלים היא**
 - 34 דתנן כל הכלים ניטלין בשבת שיבריהן ניטלין ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה
 - 35 שיברי עריבה לכסות בהן את החבית שיברי זכוכית לכסות בהן פי הפך
 - 36 **ר' יהוד' או'** ובלבד שיהו עושין מעין מלאכתן
 - 37 שיברי עריבה לצוק לתוכן מקפה שיברי זכוכית לצוק לתוכן שמן
 - 38 מעין מלאכתן אין מעין מלאכה אחרת לא
 - 39 אלמא כיון דלא איתכן מאיתמל להא מלאכה אסירי משום דהוה ליה נולד ואסירי
 - 40 הכא נמי כיון דלא איתכן מאיתמל הוה ליה נולד ואסירא
 - 41 א"ל **אביי** מי דמי
 - 42 התם מעיקרא כלי השת' שבר כלי והוה ליה נולד ואסיר
 - 43 הכא מעיקרא אכל ולבסוף אכל אכלה דאיפרת הוא
 - 44 ושמעינא **לר' יהוד'** אכלה דאיפרת שפיר דמי
 - 45 דתנן אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין ואם יצאו מעצמן אסורין
 - 46 **ר' יהוד'** אומי אם לאוכלין היוצא מהן מותרין אם למשקין היוצא מהן אסורין אלמא
 - כל האוכלי **לר' יהודה** איפרת שפיר דמי
 - 47 ולא איתמר עלה אמ' **רב יהוד' אמ' שמואל** מודה היה **ר' יהוד'** בסלי זיתים וענבים כיון
 - דלסחיטה קיימי יהיב דעתיה
 - 48 הכא נמי כיון דלשחיט' קיימא יהיב דעתיה

- 49 מידי הוא טעמי אלא לרב
 50 האמ' רב חלוק היה ר' יהוד' אפילי בסלי זיתים וענבים
- 51 אלא אמ' רב שישא בריה דרב אידי ר' יהוד' דנירות היא
 52 דתניא מטלטלי נר חדש אבל לא ישן דברי ר' יהוד'
 53 אימור דשמעת ליה לר' יהוד' במוקצה מחמת מיאוס
 54 מוקצה מחמת איסור מי שמעת ליה
 55 אין דהא תנן ר' יהוד' אומ' כל הנירות של מתכת מיטלטלין חוץ מן הנר שהדליקו בו באותה שבת
 56 ודילמ' שאני התם דהוא דקא דחיי בידים
- 57 אלא אמ' רב אשי ר' יהוד' דמבשל היא
 58 דתניא המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל דברי ר' מאיר
 59 ר' יהוד' אומ' בשוגג יאכל במוצאי שבת במזיד לא יאכל עולמית
 60 ר' יוחנ' הסנדלר אומ' בשוגג יאכל במוצאי שבת לאחרים ולא לו במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים
 61 ונוקמה כר' יוחנ' הסנדלר דאמ' לא שנא בשוגג ולא שנא במזיד לא יאכל
 62 ר' יוחנן הסנדלר קמיפלגי במוצאי שבת לאחרים ולא לו
 63 הכא שחיתתה כשירה לא שנא לו ולא שנא לאחרים

נוסח הסוגיה

	14
ר	אי הכי בהמה לר' יהוד' ביום טוב היכי שחטינן מוקצה הוא
ו	אי הכי בהמה ביום טוב לר' יהוד' היכי שחטינן <מוקצה היא>
ה	אי הכי בהמה ביום טוב לר' יהוד' היכי שחטינן
מ	אי הכי בהמ' לר' יהוד' בייט היכי שחטינן
ש	אי הכי בהמה לר' יהודה ביום טוב היכי שחטינן
גא	או הכי לר' יהודה בהמה ביום טוב היכי שחטינן לה מוקצה היא
גב	אי הכי בהמה לר' יהודה ביום טוב היכי שחטינן

רב הונא מוסר לנו כי חייא בר רב³³⁶ דרש משמו של רב הלכה נוספת הנבנית על גבי משנתנו. נראה כי רב הונא עצמו מוסיף ומוסר לנו כי 'חברייא' תייגו הלכה זו כ'ר' יהודה'.³³⁷ הסוגיה פותחת בנסיגה לברר לאיזו דעה של ר' יהודה כווננו הדברים. לפתרון השאלה מציג התלמוד ארבע שיטות: ר' אבא/רבה/ראבה³³⁸, רב יוסף, רב שישא בריה דרב אידי ורב אשי, בסידור כרונולוגי. כל אחת מן הדעות עוברת תחת שבט הביקורת, הסוללת את הדרך לדעה הבאה. שתי הדעות הראשונות מותקפות על-ידי אביי ואילו על השתיים הנותרות מקשה הסתם.

³³⁶ בשני קטעי הגניזה לסוגיה זו שמו הפרטי 'חייא' נעדר, עי' בשנו"ס.
³³⁷ 'חברייא' מרבים להופיע בירושלמי, אך ממעטים להופיע בבבלי. מכמה סוגיות בירושלמי עולה הקשר שבין רב הונא ובין 'חברייא': מעשרות פ"ד ה"ו, נא ע"ג; מע"ש פ"ה ה"ו, נו ע"ב; ע"ז פ"ג ה"ה, מג ע"א. על מונח זה ושימושו בבבלי, עי' בר, על החברייא, בעיקר עמ' 90-91, 94-95 ובספרות המצויינת בעמ' 76-78, הע' 1, 5, 6, 7, 9, 10. אולם בר אינו מצטט את סוגייתנו ודומה שאחדות ממסקנותיו דורשות בחינה מחודשת.
³³⁸ הגירסה בפנים כ"י וטיקן 121 מייחסת דעה ראשונה לסתם ולפיכך גורסת בהמשך אף 'אמר אביי' ולא 'אמר ליה אביי'. לענייננו אין זה משנה, שכן על כל פנים מדובר בהצעה קדומה, שבאה תחת שבט ביקורתו של אביי.

שלוש ההעמדות הראשונות נוגעות לענייני 'מוקצה'. האמוראים מביאים בנסיונותיהם שלושה מקורות תנאיים אשר עמדו במרכז עיונו סביב מחלוקת ר"ש ור"י: חיתוך נבילה לפני הכלבים, טלטול שברי כלים וטלטול נר ישן. המעניין הוא כי הסוגיה אינה רואה את העמדות הללו כחלק ממארג כללי של דעות ר' יהודה ב'מוקצה' אלא מזהה כל אחת מהם כעומדת בפני עצמה. לו ראתה הסוגיה לנגד עיניה עמדה כללית של ר' יהודה במוקצה לא היה מקום לשאלת 'מי דמי', שהרי כל אחת מן העמדות הללו מקורה בסברה אחת.³³⁹

נבחן כעת את מסקנת התלמוד מכל מקור ואת דחייתה:

- 5 אמ' רבה ר' יהודה דהכנא היא
- 6 דתנן מחתכין את הדילועין לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבי
- 7 ר' יהוד' או' אם לא היתה נבילה מערב שבת אסורה לפי שאינה מן המוכן
- 8 אלמא כיון דלא איתכן מאיתמל אסירה
- 9 הכא נמי כיון דלא איתכן מאתמול אסירה
- 10 אמ' ליה אביי מי דמי
- 11 התם מעיקרא >מוכן לאדם והשתא מוכן לכלבי
- 12 הכא מעיקר' מוכן < מוכן לאדם השת' מוכן לא {דם}
- 13 מי סברת בהמה בחייה לאכילה עומדת בהמה בחייה לגדל עומ'
- 14 אי הכי בהמה לר' יהוד' ביום טוב היכי שחטינן מוקצה הוא
- 15 אי'ל עומדת לאכילה עומד' לגידול
- 16 נשחט' הובררה דלאכיל' עומדת לא נשחט' הובררה דלגדל עומדת
- 17 והא לית ליה לר' יהוד' ברירה...

התלמוד (רבה) מסיק כפשוטה של משנה כי ר"י אוסר את השימוש בנבילה מכיון שלא היתה מוכנה מאתמול וממילא אף בענייננו, אכילת בשר שנשחט בשבת יאסור ר' יהודה מטעם דומה. קושייתו של אביי מפרידה בין שתי רמות של מוכנות, בהתאם למגמה הבבליית בה נתקלנו כבר פעמים רבות. נראה כי התלמוד מציג את המשך הדיון אף הוא כדברי רבה ואביי. רבה מנסח בסופו של דבר עמדה מורכבת המתבססת על 'ברירה'. דעה זו נדחית בסופו של דבר מטעם חיצוני לסוגיה – הקביעה כי לר' יהודה אין 'ברירה'.³⁴⁰ אולם בהשוואה ליחידה הבאה דומה כי גרעין הדיון בין רבה לאביי הוא בשאלת ההכנה.

- 33 אלא אמ' רב יוסף ר' יהוד' דכלים היא
- 34 דתנן כל הכלים ניטלין בשבת שיבריהן ניטלין ובלבד שיהו עושין מעיין מלאכה
- 35 שיברי עריבה לכסות בהן את החבית שיברי זכוכית לכסות בהן פי הפך
- 36 ר' יהוד' או' ובלבד שיהו עושין מעיין מלאכתן

³³⁹ עי' בהערותו של הראב"ה, ח"א, מסכת שבת סימן רד ד"ה 'תנו רבנן', שהעיר על חוסר ההתאמה בין סוגייתנו ובין סוגיות שבת.

³⁴⁰ כאן (ש' 17-32) באה יחידה עצמאית שמטרתה לברר האם לר' יהודה 'אית ליה ברירה'.

- 37 שיברי עריבה לצוק לתוכן מקפה שיברי זכוכית לצוק לתוכן שמן
 38 מעין מלאכתן אין מעין מלאכה אחרת לא
 39 אלמא כיון דלא איתכן מאיתמל להא מלאכה אסירי משום דהוה ליה נולד ואסירי
 40 הכא נמי כיון דלא איתכן מאיתמל הוה ליה נולד ואסירא
 41 אי"ל אביי מי דמי התם מעיקרא כלי השת' שבר כלי והוה ליה נולד ואסיר
 42 הכא מעיקרא אכל ולבסוף אכל אכלה דאיפרת הוא
 43 ושמענא לר' יהוד' אכלה דאיפרת שפיר דמי
 44 דתנן אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין ואם יצאו מעצמן אסורין
 45 ר' יהוד' אומ' אם לאוכלין היוצא מהן מותרין אם למשקין היוצא מהן אסורין אלמא
 כל האוכלי לר' יהודה איפרת שפיר דמי
 46 ולא איתמר עלה אמ' רב יהוד' אמ' שמואל מודה היה ר' יהוד' בסלי זיתים וענבים
 כיון דלסחיטה קיימי יהיב דעתיה
 47 הכא נמי כיון דלשחיט' קיימא יהיב דעתיה
 48 מידי הוא טעמי אלא לרב
 49 האמ' רב חלוק היה ר' יהוד' אפילי בסלי זיתים וענבים

אף כאן ממקד התלמוד את הדמיון במוכנות מאתמול. אלא שבניגוד למשנת 'נבילה' לעיל, במשנת כלים אין אזכור של מוכנות כטעמו של ר' יהודה והדמיון תלוי בפרשנות למשנה זו. כמו-כן, בעוד שבהשוואה ל'נבילה' יש דמיון ריאלי (בשר), בהשוואה לכלים ישנו דמיון קונספטואלי בלבד. גרעין דבריו של אביי מתייחס כאן לפער בין 'מעיקרא' ובין 'השתא'. טענתו הבסיסית היא כי במקרה שלפנינו אף ר' יהודה יסכים שלא השתנה דבר מהותי וממילא יתיר את הבשר השחוט. כבמקור הקודם נמשך הדיון אל כיוונים אחרים, אך כאמור לעיל, מוקד דבריו של אביי מתייחס למוכנות.

- 50 אלא אמ' רב שישא בריה דרב אידי ר' יהוד' דנירות היא
 51 דתניא מטלטלי נר חדש אבל לא ישן דברי ר' יהוד'
 52 אימור דשמעת ליה לר' יהוד' במוקצה מחמת מיאוס
 53 מוקצה מחמת איסור מי שמעת ליה
 54 אין דהא תנן ר' יהוד' אומ' כל הנירות של מתכת מיטלטלין חוץ מן הנר שהדליקו בו באותה שבת
 55 ודילמ' שאני התם דהוא דקא דחיי בידים

המקור המובא על-ידי רב שישא בריה דרב אידי מתרחק צעד נוסף מן המקרה הנידון בראש הסוגיה. לא רק שמדובר בהקשר ריאלי אחר, אף הקשר הקונספטואלי חלש כאן, כפי שמעיר סתם התלמוד. הסוגיה נאלצת להסב את הדיון, למעשה, לברייתא המוכרת לנו מפרק 'כירה'. אולם אף על ברייתא זו מוצא התלמוד ביקורת, הלקוחה מהשיח סביב 'מוקצה'.³⁴¹

³⁴¹ עי' סוגיה א5.

קטע זה של רב שישא בריה דרב אידי הוא היחיד בסוגיה כולה הנזקק למושגים של 'מוקצה'. ברי כי הסוגיה אינה מזהה את שאר אלמנטים שנידונו עד כה כחלקים אימננטים של אותו מושג.³⁴² בקטע האחרון של הסוגיה מציע רב אשי כי דעת ר"י המבוקשת היא זאת המתייחסת למבשל בשבת. מכיון שבישול בשבת אינו מענייננו לא נסקור חלק זה של הסוגיה.³⁴³ הצגנו לעיל את גרעין הסוגיה, הצעות ארבעת האמוראים ל'הי ר' יהודה' שבראשית הסוגיה וביקורתו של אב"י. נראה כי מאחורי ההעמדות המיוחסות לאמוראים רבה ורב יוסף וכן בבסיס ביקורתו של אב"י, לא עמדה קונספציה כוללנית שלר' יהודה 'אית ליה מוקצה', על כל השלכותיו. יש לשער כי עריכתה המאוחרת של סוגיה זו השאירה את תבניתה הבסיסית של הסוגיה. על כך יעידו אף הכינויים המוצבים בהצעת כל אחת מהמקורות לעמדת ר' יהודה: ר' יהודה דהכנה, ר' יהודה דכלים, ר' יהודה דנרות, ר' יהודה דמבשל. בניגוד לשלוש האחרונות המייצגות את ההקשר הריאלי שבהלכה המצוטטת, הראשונה מייצגת את הטעם, מוכנות. לו היה המושג 'מוקצה' טעון במלא משמעותו, יש להניח כי היינו מוצאים אותו מיוצג אף בראשי הפרקים של סוגיה זו. לסיכום, סוגיה זו ממחישה לנו כי הבניית המחלוקת בין ר"ש ור"י עדיין לא התעצבה במלואה בדור השלישי והרביעי לאמוראי בבל.

³⁴² בגיליון כ"י וטיקן 121, נוספה לקושיית התלמוד 'אי הכי בהמה ביום טוב לר' יהוד' היכי שחטי"ה ההדגשה >מוקצה היא<. תוספת זו מדגימה היטב את התרחבות השדה הסמנטי של המונח 'מוקצה' בתקופה הבתר-תלמודית.
³⁴³ אלא שיש לתת את הדעת לכך שבהמשך הסוגיה נעשה שימוש בטיעונים הקשורים ל'מוקצה', 'ראוי ל...'. בהחלט יתכן שלפי חלק מן העמדות התנאיות והאמוראיות לגבי מבשל בשבת, האוכל המבושל נחשב כ'מוקצה'.